

Міністерство освіти і науки України

Луцький національний технічний університет

ФІЛОСОФІЯ

**Методичні вказівки до виконання самостійної роботи
для бакалаврів спеціальності 201 – Агрономія
денної форми навчання.**

**Редакційно-видавничий відділ
Луцького національного технічного університету
ЛУЦЬК 2018**

УДК 1.101
ББК 87.0

Філософія. Методичні вказівки до виконання самостійної роботи для бакалаврів спеціальності 201 – Агрономія денної форми навчання.– Луцьк: ЛНТУ, 2018.– 40 с.

Методичне видання розроблене на допомогу студентам усіх напрямів денної форми навчання у самостійній роботі з курсу „Філософія”. Подано тематичне планування самостійної роботи, питання для самопідготовки, категоріальний апарат, тематику реферативних повідомлень, методичні рекомендації та список літератури.

Укладач:

Сільвестрова О.Ю., к. філос. н., доц. кафедри філософії, політології та права Луцького національного технічного університету

Рецензент:

Сичевська-Возняк О.М., к. філос. н., доц. кафедри філософії, політології та права Луцького національного технічного університету

Відповідальний за випуск:

Ситник О.І., канд. політ. наук, доц., зав. кафедри філософії, політології та права Луцького національного технічного університету

Затверджено науково-методичною радою ЛНТУ, протокол № від „ ” 2018 р.

Затверджено науково-методичною радою факультету обліку та фінансів, протокол № від „ ” 2018 р.

Затверджено на засіданні кафедри філософії, політології та права, протокол № від „ ” 2018 р.

ПЕРЕДМОВА

Мета курсу „Філософія” полягає у тому, щоб допомогти студентам зорієнтуватися в основних умовах формування та розвитку філософського знання від його зародження і до нашого часу, специфіці відображення філософією сутності та характеристик природи, суспільства та людського мислення, основних проблемах людського життя, зміни ціннісних орієнтацій, соціально-політичних позицій, засвоїти методи і форми теоретичної думки минулого і нашого часу, оволодіти категоріальним апаратом на основі відповідної джерельної бази. Студенти повинні вміти формувати та обґрунтовувати власну позицію, застосовувати отримані знання при аналізі проблем сучасності.

Саме такі завдання постали перед кредитно-модульною системою, яка виступає комплексом цілеспрямованих педагогічних засобів впливу на процес світоглядного розвитку студентів. Основною її метою є оволодіння студентами основами необхідних знань та практичних навичок по їх застосуванню для формування світоглядної культури майбутніх спеціалістів.

При переході на нові стандарти у системі освіти потребує вдосконалення і система поточного та підсумкового контролю знань студентів. Для цього студентам пропонується перевірити рівень засвоєння знань на основі модульного контролю, який являє собою ряд питань (в тому числі й тестових), об'єднаних у два модулі згідно змісту навчальної дисципліни „Філософія”.

Пропоноване методичне видання спрямоване на активізацію самостійної роботи студентів, зокрема, на їх самостійне опрацювання спеціальної літератури. Питання, винесені на модульний контроль, побудовані у відповідності із лекційним курсом та тематикою і планами семінарських занять, що дозволяє створити цілісне сприйняття предмета.

Засвоївши курс „Філософія”, студент повинен:

Знати основні напрямки розвитку філософської думки, класичну і сучасну вітчизняну та світову філософію, оволодіти філософським способом мислення, основними філософськими принципами, засвоїти світоглядно-гуманістичний зміст філософії, її людинотворчу природу.

Вміти на базі змістовного, фундаментального знання філософії оволодіти самостійним стилем мислення, засвоїти специфіку філософського освоєння дійсності, формувати свою власну позицію, застосовувати отримані знання при аналізі проблем сучасності, розвитку людини та суспільства.

ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ, ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ І КАТЕГОРІЇ, РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Змістовий модуль І.

Тема 1. Філософія, її гуманістичний зміст та значення

1. Специфіка феномену філософії.
2. Структура філософії. Функції філософії.
3. Світогляд. Основні історичні типи світогляду: міфологія, релігія, філософія, наука.

Основні поняття і категорії: духовна культура, філософія, світогляд, світовідчуття, світосприйняття, світорозуміння, філософська рефлексія, переконання, ідеали, цінності, досвід, міфологія, релігія, наука, діалектика, метафізика.

Література

Волинка Г.І., Гусев В.І., Мозгова Н.Г. Історія філософії в її зв'язку з освітою: Підручник. За ред. Г.І.Волинка.– К., 2006.– Розділ 1, 2.

Горак Г.І. Філософія: Курс лекцій.– К., 1997.– Розд. І.

ЕНП «ЕНМК з дисципліни «Філософія».– Луцьк: ЦТДН ЛНТУ, 2012.

Киричок О. Б. Філософія: підручник.– Полтава: РВВ ПДАА, 2010.

Лузан А.О. Вступ до філософії: Навч. посіб./ А.О.Лузан.– Краматорськ: ДДМА, 2012.– Р.1.

Петрушенко В.Л. філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів закладів освіти III – IV рівнів акредитації. 2-е видання, виправлене і доповнене.– К.: „Каравела”; Львів: „Новий світ – 2000”, 2002.– Тема 1.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене і доповнене.– К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006.– Модуль І. Змістовий Модуль І.

Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д., Чекаль Л.А. Філософія: посібник для студентів вищих навчальних закладів.– К., 2001.– Розд. 1.1; 2.1.

Сидоренко О.П. та ін. (ред.). Філософія: підручник / Сидоренко О.П., Корлюк С.С., Філянін М.С. та ін.– 2-ге вид., переробл. і допов.– К.: Знання, 2010.– Розділ 1.

Ситник О. І., Сичевська-Возняк О. М. ЕНП з дисципліни «Філософія» (філософія, релігієзнавство, логіка, етика, естетика) для

студентів напрямів підготовки 6.030504 – економіка підприємства, денна форма навчання.

Сичевська-Возняк О. М. Методично-дидактичний посібник практичних занять до курсу «Філософія» для студентів усіх напрямків денної форми навчання / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Сичевська-Возняк О. М. Філософія. Навчальний посібник / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Філософія: навч. посіб. / Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.; за ред. І.Ф. Надольного. – 7-ме вид., стер. – К.: Вікар, 2010.– Тема 1.

Філософія: Навчальний посібник / В. С. Пазенок .– К. : Академвидав, 2008 .– Р. 1.

Філософія: підруч. / А.К. Бичко, І.В. Бичко, В.Г. Табачковський, В.І. Ярошовець.– К.: ЦУЛ, 2010.– Р. 1.

Щерба С. П. Філософія: підручник / С. П. Щерба, О. А. Заглада.– 5-е вид.– К.: Кондор, 2011.– Тема 1.

Методичні рекомендації

При вивченні даної теми слід звернути увагу на особливості філософського знання, охарактеризувати його структуру, проаналізувавши специфіку таких розділів філософії, як онтологія, гносеологія, філософська антропологія, соціальна філософія, філософія історії, історія філософії тощо. Слід назвати і коротко охарактеризувати функції філософії: гносеологічну, пізнавальну, світоглядну, методологічну, аксіологічну, виховну, критичну, культурологічну тощо.

Дати визначення світогляду, здійснити порівняльну характеристику історичних типів світогляду. Навести приклади присутності елементів міфологічного світогляду у сучасному світогляді, вплив та значення релігійного світогляду, відмінності між філософським та науковим світоглядом.

Тема 2. Філософські уявлення Стародавнього Сходу

1. Джерела і передумови становлення філософії.
2. Східний та західний типи культури та філософствування.
3. Філософські школи Стародавньої Індії.
4. Філософські школи Стародавнього Китаю.

Основні поняття і категорії: Веди, Упанішади, Брахман, Атман, карма, мокша, нірвана, Пракріті, Пуруша, інь, ян, дао, жень.

Література

Волинка Г.І., Гусев В.І., Мозгова Н.Г. Історія філософії в її зв'язку з освітою: Підручник. За ред. Г.І.Волинка.– К., 2006.– Розділ 3, 4.

ЕНП «ЕНМК з дисципліни «Філософія».– Луцьк: ЦТДН ЛНТУ, 2012.

Історія філософії. Словник / За заг. ред. В.І. Ярошовця.– К.: Знання України, 2012.

История философии в кратком изложении.– М., 1991.– С.3–41, 42–65.

Киричок О. Б. Філософія: підручник.– Полтава: РВВ ПДАА, 2010.

Петрушенко В.Л. філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів закладів освіти III – IV рівнів акредитації. 2-е видання, виправлене і доповнене.– К.: „Каравела”; Львів: „Новий світ – 2000”, 2002.– Тема 2.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене і доповнене.– К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006.– Модуль I. Змістовий модуль 2.

Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д., Чекаль Л.А. Філософія: посібник для студентів вищих навчальних закладів.– К., 2001.– Розд. 2.2.

Сидоренко О.П. та ін. (ред.). Філософія: підручник / Сидоренко О.П., Корлюк С.С., Філянін М.С. та ін.– 2-ге вид., переробл. і допов.– К.: Знання, 2010.– Розділ 2.

Ситник О. І., Сичевська-Возняк О. М. ЕНП з дисципліни «Філософія» (філософія, релігієзнавство, логіка, етика, естетика) для студентів напрямів підготовки 6.030504 – економіка підприємства, денна форма навчання.

Сичевська-Возняк О. М. Методично-дидактичний посібник практичних занять до курсу «Філософія» для студентів усіх напрямків денної форми навчання / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Сичевська-Возняк О. М. Філософія. Навчальний посібник / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Філософія: навч. посіб. / Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.; за ред. І.Ф. Надольного. – 7-ме вид., стер. – К.: Вікар, 2010.–

Філософія: Навчальний посібник / В. С. Пазенок .– К. : Академвидав, 2008.– Р. 2.

Філософія: підруч. / А.К. Бичко, І.В. Бичко, В.Г. Табачковський, В.І. Ярошовець.– К.: ЦУЛ, 2010.– Частина 1. Розділ 1.

Щерба С. П. Філософія: підручник / С. П. Щерба, О. А. Заглада.–

5-е вид.– К.: Кондор, 2011.– Тема 2.

Ярошовець В. Історія філософії: Підручник / В. Ярошовець, І. Бичко, В. Бугров та ін.; за ред. В. Ярошовця.– К.: Центр учбової літератури, 2010.– Р. 1.

Методичні рекомендації

При висвітленні питань звернути увагу на передумови розвитку філософських уявлень та знань, вказати на специфіку історичного розвитку філософії. Варто зупинитися на тому, що однією із передумов виникнення філософії є формування відносно самостійної духовної діяльності людей, що пов'язано із певним ступенем розвитку суспільства. Назвати основні історичні етапи розвитку філософії.

Проаналізувати особливості східного та західного типів культури та філософствування. Вказати на відмінності філософських підходів до вивчення дійсності, проблем людини, пізнання та самопізнання у філософській традиції Сходу та Заходу.

Дати характеристику філософським школам Стародавньої Індії, виходячи з їх ставлення до Вед. Варто зосередити увагу на тому, що них переважає етична лінія, і основна увага зосереджується на проблемах карми, сансари, пошуку шляхів звільнення від кола перероджень і страждання. Висвітлити онтологічну та гносеологічну проблематику у таких школах, як вайшешика, санкх'я, міманса, ньая, йога.

Показати соціальне спрямування давньокитайської філософії, розкрити специфіку таких течій, як конфуціанство, даосизм, моїзм та легізм. Слід зупинитися на спільних та відмінних рисах вищевказаних напрямків, проаналізувати такі поняття, як жень (гуманність), дао, інь та ян.

Тема 3. Філософська думка епохи античності

1. Філософські школи досократівського періоду.
2. Антропологічна проблематика софістів. Сократівське осмислення проблеми людини.
3. Філософське вчення Платона.
4. Метафізика Аристотеля.
5. Філософська проблематика епохи еллінізму.

Основні поняття і категорії: натурфілософія, космос, хаос, логос, „апейрон”, атом, ейдос, софістика, майевтика, логіка, еллінізм, еkleктизм, неоплатонізм.

Література

Волинка Г.І., Гусев В.І., Мозгова Н.Г. Історія філософії в її

зв'язку з освітою: Підручник. За ред. Г.І.Волинки.– К., 2006.– Розділ 5.

ЕНП «ЕНМК з дисципліни «Філософія».– Луцьк: ЦТДН ЛНТУ, 2012.

Історія філософії. Словник / За заг. ред. В.І. Ярошовця.– К.: Знання України, 2012.

История философии в кратком изложении.– М., 1991.– С. 67–195.

Киричок О. Б. Філософія: підручник.– Полтава: РВВ ПДАА, 2010.

Лузан А.О. Вступ до філософії: Навч. посіб./ А.О.Лузан.– Краматорськ: ДДМА, 2012.– Р.2.

Петрушенко В.Л. філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів закладів освіти III – IV рівнів акредитації. 2-е видання, виправлене і доповнене.– К.: „Каравела”; Львів: „Новий світ – 2000”, 2002.– Тема 3.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене і доповнене.– К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006.– Модуль I. Змістовий модуль 2.

Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д., Чекаль Л.А. Філософія: посібник для студентів вищих навчальних закладів.– К., 2001.– Розд. 2.2.

Сидоренко О.П. та ін. (ред.). Філософія: підручник / Сидоренко О.П., Корлюк С.С., Філянін М.С. та ін.– 2-ге вид., переробл. і допов.– К.: Знання, 2010.– Розділ 2.

Ситник О. І., Сичевська-Возняк О. М. ЕНП з дисципліни «Філософія» (філософія, релігієзнавство, логіка, етика, естетика) для студентів напрямів підготовки 6.030504 – економіка підприємства, денна форма навчання.

Сичевська-Возняк О. М. Методично-дидактичний посібник практичних занять до курсу «Філософія» для студентів усіх напрямів денної форми навчання / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Сичевська-Возняк О. М. Філософія. Навчальний посібник / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Філософія: навч. посіб. / Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.; за ред. І.Ф. Надольного. – 7-ме вид., стер. – К.: Вікар, 2010.– Тема 2.

Філософія: Навчальний посібник / В. С. Пазенок .– К. : Академвидав, 2008 .– Р. 2.

Філософія: підруч. / А.К. Бичко, І.В. Бичко, В.Г. Табачковський, В.І. Ярошовець.– К.: ЦУЛ, 2010.– Частина 1. Розділ 2.

Щерба С. П. Філософія: підручник / С. П. Щерба, О. А. Заглада.– 5-е вид.– К.: Кондор, 2011.– Тема 2.

Ярошовець В. Історія філософії: Підручник / В. Ярошовець, І. Бичко, В. Бугров та ін.; за ред. В. Ярошовця.– К.: Центр учбової літератури, 2010.– Р. 2.

Методичні рекомендації

Слід приділити увагу натурфілософському спрямуванню досократичної філософії. Оскільки філософія цього періоду (мілетська, піфагорейська, елеатська школи, атомісти) намагалася з'ясувати, що є першосущею, то варто проаналізувати погляди філософів на субстанцію, проблеми світобудови, закони буття та основи світу.

При характеристиці поглядів софістів (Протагор, Горгій, Критій) звернути увагу на те, що саме вони поклали початок осмисленню проблеми людини у філософії Стародавньої Греції. Прокоментувати вислів Протагора : „Людина – міра всіх речей”. Зупинитися на антропологічній проблематиці у творчості Сократа, прокоментувати його вислови: „Я знаю, що я нічого не знаю”, „Пізнай самого себе”, „Доброчесність є знання”.

Охарактеризувати об'єктивний ідеалізм Платона. Розкрити зміст його вчення про людину, душу, пізнання, суспільство. Розкрити суть „ідеальної держави” за Платоном.

Висвітлити його Аристотеля на співвідношення матерії та форми. Вказати, які форми державного устрою Платон та Аристотель відносили до „правильних” і які – до „неправильних”.

Проаналізувати основні ідеї філософських шкіл епохи еллінізму: епікурейської, скептичної, стоїчної і неоплатонівської. Звернути увагу на натурфілософію Епікура та його етику, стоїцизм як „філософію порядку”, скептицизм як філософію сумніву, протиставлення та суперечностей, неоплатонізм як продовження вчення Платона.

Тема 4. Філософська думка епохи Середньовіччя

1. Специфіка середньовічної філософії.
2. Універсалії в центрі полеміки між реалізмом та номіналізмом.
3. Філософські погляди Аврелія Августина, Ансельма Кентерберійського, Фома Аквінського.
4. Основна проблематика арабомовної філософії.

Основні поняття і категорії: філософія християнства, апологетика, патристика, схоластика, теологія, номіналізм, реалізм, концептуалізм.

Література

Волинка Г.І., Гусев В.І., Мозгова Н.Г. Історія філософії в її зв'язку з освітою: Підручник. За ред. Г.І.Волинка.– К., 2006.– Розділ 6, 7.

ЕНП «ЕНМК з дисципліни «Філософія».– Луцьк: ЦТДН ЛНТУ, 2012.

Історія філософії. Словник / За заг. ред. В.І. Ярошовця.– К.: Знання України, 2012.

Киричок О. Б. Філософія: підручник.– Полтава: РВВ ПДАА, 2010.

Лузан А.О. Вступ до філософії: Навч. посіб./ А.О.Лузан.– Краматорськ: ДДМА, 2012.–Р.3.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене і доповнене.– К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006.– Модуль І. Змістовий модуль 2.

Сидоренко О.П. та ін. (ред.). Філософія: підручник / Сидоренко О.П., Корлюк С.С., Філянін М.С. та ін.– 2-ге вид., переробл. і допов.– К.: Знання, 2010.– Розділ 2.

Ситник О. І., Сичевська-Возняк О. М. ЕНП з дисципліни «Філософія» (філософія, релігієзнавство, логіка, етика, естетика) для студентів напрямів підготовки 6.030504 – економіка підприємства, денна форма навчання.

Сичевська-Возняк О. М. Методично-дидактичний посібник практичних занять до курсу «Філософія» для студентів усіх напрямків денної форми навчання / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Сичевська-Возняк О. М. Філософія. Навчальний посібник / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Філософія: навч. посіб. / Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.; за ред. І.Ф. Надольного. – 7-ме вид., стер. – К.: Вікар, 2010.– Тема 3.

Філософія: Навчальний посібник / В. С. Пазенок .– К. : Академвидав, 2008 .– Р. 2.

Філософія: підруч. / А.К. Бичко, І.В. Бичко, В.Г. Табачковський, В.І. Ярошовець.– К.: ЦУЛ, 2010.– Частина 1. Розділ 3.

Щерба С. П. Філософія: підручник / С. П. Щерба, О. А. Заглада.– 5-е вид.– К.: Кондор, 2011.– Тема 3.

Ярошовець В. Історія філософії: Підручник / В. Ярошовець, І. Бичко, В. Бугров та ін.; за ред. В. Ярошовця.– К.: Центр учбової літератури, 2010.– Р. 3.

Методичні рекомендації

При висвітленні особливостей середньовічної філософії слід звернути увагу на її релігійний характер, а також на такі ознаки, як теоцентризм, традиціоналізм, християнський антропоцентризм, ідеї креаціонізму, провіденціалізму, есхатології. Необхідно з'ясувати зміст та основні ідеї патристики, вказати на відмінності питань, які

переважали у її східному та західному варіантах. Вказати на проблематику філософських творів отців церкви та схоластики, яка намагалася популяризувати ідеї християнського віровчення, обґрунтувати його істинність.

Особливу увагу слід приділити суперечці між номіналізмом та реалізмом з приводу універсалій. Варто наголосити, що в теологічному плані дана дискусія стосувалася проблеми реальності Святої Трійці, а у філософському – реальності категорій загального і одиничного.

Потрібно проаналізувати основні ідеї у творчості Аврелія Августина, Ансельма Кентерберійського, Фоми Аквінського, вказавши на розв'язання ними питання про співвідношення віри та розуму. Слід звернути увагу на актуальність проблеми доведення буття Бога у середньовічній схоластиці, спираючись на творчість Ансельма Кентерберійського та Фоми Аквінського.

Серед представників арабомовної філософії слід приділити особливу увагу Аль-Кінді, Аль-Фарабі, Ібн-Рошду як перекладачам і популяризаторам Аристотеля, а також Ібн-Сіні (Авіценні) та його „Книзі зцілення”, „Книзі порятунку”.

Тема 5. Філософська думка епохи Відродження

1. Гуманістичне спрямування філософії Відродження.
2. Натурфілософські погляди М.Кузанського.
3. Соціально-політичні ідеї Відродження.

Основні поняття і категорії: Відродження, Ренесанс, гуманізм, антропоцентризм, натурфілософія, пантеїзм, Реформація, Контрреформація.

Література

Волинка Г.І., Гусев В.І., Мозгова Н.Г. Історія філософії в її зв'язку з освітою: Підручник. За ред. Г.І.Волинки.– К., 2006.– Розділ 8.

Гусев В.І. Історія західноєвропейської філософії XV–XVII ст. Курс лекцій: Навч. посібник.– К.: Либідь, 1994.

ЕНП «ЕНМК з дисципліни «Філософія».– Луцьк: ЦТДН ЛНТУ, 2012.

Історія філософії. Словник / За заг. ред. В.І. Ярошовця.– К.: Знання України, 2012.

Киричок О. Б. Філософія: підручник.– Полтава: РВВ ПДАА, 2010.

Лузан А.О. Вступ до філософії: Навч. посіб./ А.О.Лузан.– Краматорськ: ДДМА, 2012.– Р.3.

Петрушенко В.Л. філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів закладів освіти III – IV рівнів акредитації. 2-е видання, виправлене і доповнене.– К.: „Каравела”; Львів: „Новий світ – 2000”;

2002.– Тема 5.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене і доповнене.– К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006.– Модуль І. Змістовий модуль 2.

Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д., Чекаль Л.А. Філософія: посібник для студентів вищих навчальних закладів.– К., 2001.– Розд. 2.3.

Сидоренко О.П. та ін. (ред.). Філософія: підручник / Сидоренко О.П., Корлюк С.С., Філянін М.С. та ін.– 2-ге вид., переробл. і допов.– К.: Знання, 2010.– Розділ 2.

Ситник О. І., Сичевська-Возняк О. М. ЕНП з дисципліни «Філософія» (філософія, релігієзнавство, логіка, етика, естетика) для студентів напрямів підготовки 6.030504 – економіка підприємства, денна форма навчання.

Сичевська-Возняк О. М. Методично-дидактичний посібник практичних занять до курсу «Філософія» для студентів усіх напрямів денної форми навчання / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Сичевська-Возняк О. М. Філософія. Навчальний посібник / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Філософія: навч. посіб. / Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.; за ред. І.Ф. Надольного. – 7-ме вид., стер. – К.: Вікар, 2010.– Тема 2.

Філософія: Навчальний посібник / В. С. Пазенок .– К. : Академвидав, 2008 .– Р. 2.

Філософія: підруч. / А.К. Бичко, І.В. Бичко, В.Г. Табачковський, В.І. Ярошовець.– К.: ЦУЛ, 2010.– Частина 1. Розділ 4.

Щерба С. П. Філософія: підручник / С. П. Щерба, О. А. Заглада.– 5-е вид.– К.: Кондор, 2011.– Тема 3.

Ярошовець В. Історія філософії: Підручник / В. Ярошовець, І. Бичко, В. Бугров та ін.; за ред. В. Ярошовця.– К.: Центр учбової літератури, 2010.– Р. 4.

Методичні рекомендації

Дати характеристику Відродження як перехідного періоду від феодалізму до буржуазного типу виробничих у відносин, а плані розвитку філософських поглядів – від теоцентризму до раціоналізму. Доцільно назвати фактори, які вплинули на розвиток філософії цього періоду.

Оскільки одним із об'єктивних факторів розвитку культури Відродження був процес секуляризації суспільства та становлення світської культури, то необхідно зосередити увагу на таких важливих

характеристиках епохи Відродження як пантеїзм, антропоцентризм, гуманізм, утопічний соціалізм. Необхідно проаналізувати творчість гуманістів Італії – Данте Аліґ'єрі, Ф.Петрарки, Дж.Бокаччо, Л.Валли, П. делла Мірандола, їх погляди на свободу людини, її самовизначення, прагнення до щастя не лише в потойбічному світі. У підсумку слід охарактеризувати гуманістичний світогляд в Європі (Е.Роттердамський, М.Монтень) як форму боротьби із схоластикою.

Висвітлити особливості натурфілософських концепцій Відродження, приділити увагу питанню співвідношення Бога і природи у творчості М.Кузанського, Б.Телезіо, Дж.Бруно. Слід докладно проаналізувати філософську систему М.Кузанського, його погляди на релігію і Бога, процес пізнання, суть теорії „двоїстої істини”.

При аналізі соціально-політичних ідей доби Відродження слід виділити два напрямки у поглядах на державотворення: перший представлений французьким гуманістом Ла Боссі, який виступив як противник абсолютизму; другий – Н.Макіавеллі та Ж.Боденом – прихильниками сильної монархічної влади та централізованої держави. Проаналізувати ідеї утопічного соціалізму, зупинитись на творах Т.Мора „Утопія” і Т.Кампанелли „Місто Сонця” та передумовах появи утопічних ідей.

Тема 6. Філософія Нового часу та європейського Просвітництва

1. Філософські погляди Ф.Бекона, Р.Декарта.
2. Соціально-філософські погляди Г.Гроція, Т.Гоббса, Дж.Локка, Дж.Уінстенлі, Дж.Мільтона.
3. Специфіка філософії європейського Просвітництва.
4. Філософські погляди Вольтера, Д.Дідро, Ж.-Ж.Руссо, Ш.Монтеск'є.

Основні поняття і категорії: Новий час, емпіризм, раціоналізм, індукція, дедукція, сенсуалізм, механіцизм, соціальна утопія, методи пізнання, гносеологія, Просвітництво, матеріалізм, географічний детермінізм.

Література

Волинка Г.І., Гусев В.І., Мозгова Н.Г. Історія філософії в її зв'язку з освітою: Підручник. За ред. Г.І.Волинка.– К., 2006.– Розділ 9.

ЕНП «ЕНМК з дисципліни «Філософія».– Луцьк: ЦТДН ЛНТУ, 2012.

Історія філософії. Словник / За заг. ред. В.І. Ярошовця.– К.: Знання України, 2012.

Киричок О. Б. Філософія: підручник.– Полтава: РВВ ПДАА, 2010.

Лузан А.О. Вступ до філософії: Навч. посіб./ А.О.Лузан.– Краматорськ: ДДМА, 2012.– Р.4.

Петрушенко В.Л. філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів закладів освіти III – IV рівнів акредитації. 2-е видання, виправлене і доповнене.– К.: „Каравела”; Львів: „Новий світ – 2000”, 2002.– Тема 6.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене і доповнене.– К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006.– Модуль I. Змістовий модуль 2.

Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д., Чекаль Л.А. Філософія: посібник для студентів вищих навчальних закладів.– К., 2001.– Розд. 2.4.

Сидоренко О.П. та ін. (ред.). Філософія: підручник / Сидоренко О.П., Корлюк С.С., Філянін М.С. та ін.– 2-ге вид., переробл. і допов.– К.: Знання, 2010.– Розділ 2.

Ситник О. І., Сичевська-Возняк О. М. ЕНП з дисципліни «Філософія» (філософія, релігієзнавство, логіка, етика, естетика) для студентів напрямів підготовки 6.030504 – економіка підприємства, денна форма навчання.

Сичевська-Возняк О. М. Методично-дидактичний посібник практичних занять до курсу «Філософія» для студентів усіх напрямків денної форми навчання / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Сичевська-Возняк О. М. Філософія. Навчальний посібник / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Філософія: навч. посіб. / Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.; за ред. І.Ф. Надольного. – 7-ме вид., стер. – К.: Вікар, 2010.– Тема 2.

Філософія: Навчальний посібник / В. С. Пазенок .– К. : Академвидав, 2008 .– Р. 2.

Філософія: підруч. / А.К. Бичко, І.В. Бичко, В.Г. Табачковський, В.І. Ярошовець.– К.: ЦУЛ, 2010.– Частина 1. Розділ 5.

Щерба С. П. Філософія: підручник / С. П. Щерба, О. А. Заглада.– 5-е вид.– К.: Кондор, 2011.– Тема 4.

Ярошовець В. Історія філософії: Підручник / В. Ярошовець, І. Бичко, В. Бугров та ін.; за ред. В. Ярошовця.– К.: Центр учбової літератури, 2010.– Р. 5.

Методичні рекомендації

Необхідно дати визначення емпіризму та раціоналізму як методів пізнання, розглянути запропоноване Ф.Беконем вчення про „примари” („ідоли”), які виникають у процесі пізнання, дати визначення досвідно-

індуктивному методу. Слід проаналізувати праці Ф.Бекона „Новий органон”, „Нова Атлантида”. Висвітлюючи проблему раціоналізму, слід дати визначення дедуктивного методу та визначити чотири правила, на яких він базується. Увагу необхідно зосередити на працях Р.Декарта „Судження про метод”, „Роздуми про першу філософію”.

Проаналізувати вчення про природне та людське право Г.Гроція, працю Т.Гоббса „Левіафан”, зупинившись на питанні походження громадянського стану існування людей та його відмінності від стану природного. Розкрити погляди Т.Гоббса як прихильника сильної централізованої держави. Паралельно проаналізувати вчення про державу та розподіл влад Дж.Локка, проект „Вільної Республіки” та аграрного перевороту Дж.Уінстенлі, ідеї народного суверенітету Дж.Мільтона.

Дати характеристику Просвітництва як руху прогресивної суспільної думки в Європі XVIII ст., проаналізувати дійсний та матеріалістично-атеїстичний напрями у філософії цього часу. Вказати на особливості філософії цього часу (культ розуму, атеїзм, матеріалізм, вільнодумство, гуманізм, ідея республіки). Проаналізувати ідеї соціальної філософії та географічного детермінізму Ш.Монтеск'є, філософії історії Ф.Вольтера, ідей щодо походження нерівності та проблеми суспільного договору Ж.-Ж.Руссо, Д.Дідро та П.Гольбаха, „непослідовний матеріалізм” Ж.Кондорсе, антропосоціальну філософію К.Гельвеція та ін.

Тема 7. Німецька класична філософія

1. Загальна характеристика німецької класичної філософії.
2. Філософська система І.Канта.
3. Ідеї суб'єктивізму Й.Фіхте та філософія тотожності Ф.Шеллінга.
4. Діалектичний метод Г.Гегеля.
5. Антропологічний матеріалізм Л.Фейєрбаха.
6. Соціально-практична спрямованість марксистської філософії.

Основні поняття і категорії: „річ у собі”, „річ для нас”, трансценденталії, апіорні та апостеріорні судження, антиномії, чуттєвість, розум, розсудок, агностицизм, діалектичний метод, „філософія активності”, „філософія тотожності”, закони, категорії діалектики, суб'єктивний дух, об'єктивний дух, абсолютний дух, громадянське суспільство, антропологічний матеріалізм, філософія любові, матеріалізм, відчуження.

Література

Волинка Г.І., Гусев В.І., Мозгова Н.Г. Історія філософії в її

зв'язку з освітою: Підручник. За ред. Г.І.Волинки.– К., 2006.– Розділ 10.

ЕНП «ЕНМК з дисципліни «Філософія».– Луцьк: ЦТДН ЛНТУ, 2012.

Історія філософії. Словник / За заг. ред. В.І. Ярошовця.– К.: Знання України, 2012.

Киричок О. Б. Філософія: підручник.– Полтава: РВВ ПДАА, 2010.

Лузан А.О. Вступ до філософії: Навч. посіб./ А.О.Лузан.– Краматорськ: ДДМА, 2012.– Р.5-6.

Петрушенко В.Л. філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів закладів освіти III – IV рівнів акредитації. 2-е видання, виправлене і доповнене.– К.: „Каравела”; Львів: „Новий світ – 2000”, 2002.– Тема 7.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене і доповнене.– К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006.– Модуль I. Змістовий модуль 2.

Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д., Чекаль Л.А. Філософія: посібник для студентів вищих навчальних закладів.– К., 2001.– Розд. 2.5.

Сидоренко О.П. та ін. (ред.). Філософія: підручник / Сидоренко О.П., Корлюк С.С., Філянін М.С. та ін.– 2-ге вид., переробл. і допов.– К.: Знання, 2010.– Розділ 3.

Ситник О. І., Сичевська-Возняк О. М. ЕНП з дисципліни «Філософія» (філософія, релігієзнавство, логіка, етика, естетика) для студентів напрямів підготовки 6.030504 – економіка підприємства, денна форма навчання.

Сичевська-Возняк О. М. Методично-дидактичний посібник практичних занять до курсу «Філософія» для студентів усіх напрямків денної форми навчання / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Сичевська-Возняк О. М. Філософія. Навчальний посібник / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Філософія: навч. посіб. / Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.; за ред. І.Ф. Надольного. – 7-ме вид., стер. – К.: Вікар, 2010.– Тема 2.

Філософія: Навчальний посібник / В. С. Пазенок .– К. : Академвидав, 2008 .

Філософія: підруч. / А.К. Бичко, І.В. Бичко, В.Г. Табачковський, В.І. Ярошовець.– К.: ЦУЛ, 2010.– Частина 1. Розділ 6.

Щерба С. П. Філософія: підручник / С. П. Щерба, О. А. Заглада.– 5-е вид.– К.: Кондор, 2011.– Тема 5 - 6.

Ярошовець В. Історія філософії: Підручник / В. Ярошовець, І.

Бичко, В. Бугров та ін.; за ред. В. Ярошовця.– К.: Центр учбової літератури, 2010.– Р. 6.

Методичні рекомендації

Потрібно з'ясувати соціально-економічні та культурно-історичні витоки німецької класичної філософії. Доцільно визначити теоретичні джерела та соціальні передумови її появи. Слід подати загальну характеристику німецької класичної філософії, виділити також основні проблеми, дослідження яких перебуває в центрі уваги її представників: проблема науковості філософії, онтології, гносеології, філософської антропології, філософії історії, філософії права, філософії релігії, етики, естетики тощо.

Необхідно приділити увагу творчості І.Канта як засновника німецької класики, а саме його „критичному” періоду творчості, де він розвинув теорію пізнання. Слід дати визначення чуттєвості, розсудку та розуму людини за Кантом, розрізнити апостеріорні та апіорні судження, проаналізувати його основні праці.

Важливо здійснити порівняльну характеристику „філософії активності” Й.-Г.Фіхте та „філософії totoжності” Ф.Шеллінга і визначити головні принципи цих вчень. Основну увагу слід приділити системі об'єктивного ідеалізму Г.В.Ф.Гегеля, визначити метод його філософії – діалектику, дати визначення об'єктивного та суб'єктивного духу. Слід зазначити, в чому виявилися протиріччя в системі об'єктивного ідеалізму Гегеля.

Визначити суть антропологічного матеріалізму Л.Фейєрбаха, предмета та основного завдання його філософії. Показати критику релігії та системи об'єктивного ідеалізму у творчості Л.Фейєрбаха. Розкрити відмінності між теологією та філософією, охарактеризувати основні принципи пояснення Фейєрбахом походження релігії.

З'ясувати соціально-економічні та теоретичні передумови появи марксистської філософії. Охарактеризувати матеріалістичну діалектику, розкрити зміст понять „протиріччя”, „спосіб виробництва”, „суспільна свідомість”, „ідеологія”, „відчуження” та ін. Висвітлення даного питання потребує і критичного підходу до марксизму, аналізу його історичної долі, оцінки його значення з різних позицій, бачення його позитивних та негативних сторін.

Тема 8. Некласична філософія XIX – XX ст.

1. „Філософія життя” та основне коло її проблем.
2. Проблема знання та мови у позитивізмі, неопозитивізмі та постпозитивізмі.
3. Психологія та психоаналіз: сутність та специфіка.

4. Екзистенціальна філософія: екзистенціалізм, персоналізм, філософська антропологія.
5. Неотомізм та його концептуальний зміст.
6. Російська релігійна філософія кін. XIX – поч. XX ст.

Основні поняття і категорії: „філософія життя”, воля до життя, воля до влади, принцип верифікації та фальсифікації, психоаналіз, неофрейдизм, екзистенція, філософська антропологія, персоналізм, герменевтика, прагматизм, структуралізм.

Література

Волинка Г.І., Гусев В.І., Мозгова Н.Г. Історія філософії в її зв'язку з освітою: Підручник. За ред. Г.І.Волинки.– К., 2006.– Розділ 11, 13.

ЕНП «ЕНМК з дисципліни «Філософія».– Луцьк: ЦТДН ЛНТУ, 2012.

Історія філософії. Словник / За заг. ред. В.І. Ярошовця.– К.: Знання України, 2012.

Киричок О. Б. Філософія: підручник.– Полтава: РВВ ПДАА, 2010.

Лузан А.О. Вступ до філософії: Навч. посіб./ А.О.Лузан.– Краматорськ: ДДМА, 2012.– Р.7-11.

Петрушенко В.Л. філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів закладів освіти III – IV рівнів акредитації. 2-е видання, виправлене і доповнене.– К.: „Каравела”; Львів: „Новий світ – 2000”, 2002.– Тема 8, 9.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене і доповнене.– К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006.– Модуль I. Змістовий модуль 3.

Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д., Чекаль Л.А. Філософія: посібник для студентів вищих навчальних закладів.– К., 2001.– Розд. 2.6.

Сидоренко О.П. та ін. (ред.). Філософія: підручник / Сидоренко О.П., Корлюк С.С., Філянін М.С. та ін.– 2-ге вид., переробл. і допов.– К.: Знання, 2010.– Розділ 3.

Ситник О.І. Сичевська-Возняк О. М. ЕНП з дисципліни «Філософія» (філософія, релігієзнавство, логіка, етика, естетика) для студентів напрямів підготовки 6.030504 – економіка підприємства, денна форма навчання.

Сичевська-Возняк О. М. Методично-дидактичний посібник практичних занять до курсу «Філософія» для студентів усіх напрямків денної форми навчання / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Сичевська-Возняк О. М. Філософія. Навчальний посібник / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Філософія: навч. посіб. / Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.; за ред. І.Ф. Надольного. – 7-ме вид., стер. – К.: Вікар, 2010.– Тема 3.

Філософія: Навчальний посібник / В. С. Пазенок .– К. : Академвидав, 2008 .– Р. 2.

Філософія: підруч. / А.К. Бичко, І.В. Бичко, В.Г. Табачковський, В.І. Ярошовець.– К.: ЦУЛ, 2010.– Частина II, III.

Щерба С. П. Філософія: підручник / С. П. Щерба, О. А. Заглада.– 5-е вид.– К.: Кондор, 2011.– Тема 8 - 9.

Ярошовець В. Історія філософії: Підручник / В. Ярошовець, І. Бичко, В. Бугров та ін.; за ред. В. Ярошовця.– К.: Центр учбової літератури, 2010.– Р. 8.

Методичні рекомендації

Потрібно дати характеристику філософії життя як опозиції класичному раціоналізму. Розкрити значення поняття „життя” у творчості Ф.Ніцше, А.Бергсона, В.Дільтея, О.Шпенглера та ін. Визначити поняття „Світова воля”, „воля до життя” у А.Шопенгауера, „воля до влади”, „надлюдина” Ф.Ніцше, „інстинкт”, „інтелект” та „творча еволюція” А.Бергсона.

З’ясувати основи позитивістської філософії, закладені О.Контм.. Пояснити слова Конта „Наука сама собі філософія”. Дати характеристику неопозитивізму як нового варіанту позитивістської філософії, що виникає на поч. ХХ ст. Розкрити суть принципів верифікації та фальсифікації як методів розмежування тверджень, що мають смисл, від безсмыслених. Показати подальший розвиток позитивізму у формі постпозитивізму, його спрямованість на методологію наукового пізнання, проблеми розвитку науки.

Визначити предмет психоаналізу, представленого З.Фрейдом, розкрити зміст понять „свідомість”, „передсвідоме”, „несвідоме”, „лібідо”, „Воно”, „Я”, „Над-Я” та ін. Слід зупинитись на світоглядному потенціалі психоаналітичної системи З.Фрейда, його теорії біогенетичного закону, процесі сублімації. Визначивши невіршені питання психоаналізу, слід охарактеризувати аналітичну психологію К.Юнга, поняття „архетипу колективного несвідомого”, індивідуальну психологію А.Адлера, сексуально-економічну теорію В.Райха, теорію соціалізації та людської взаємодії Г.Саллівана, типологію соціальних характерів Е.Фромма.

Дати визначення поняття „екзистенція” та предмета екзистенційної філософії. Розглядаючи різновиди екзистенціалізму, доцільно зупинитись на ідейних джерелах філософської антропології,

сутності антропологічного підходу, виділити антропологічні концепції цього напрямку погляди М.Шелера, Г.Плеснера, А.Гелена, Е.Ротхакера, О.Больнова та ін. Характеризуючи персоналізм, слід відмітити дві його провідні тенденції (американський та французький персоналізм) та атеїстичну спрямованість.

Проаналізувати основні напрями сучасної релігійної філософії, в першу чергу неотомізм, його ідейні джерела та погляди представників (Е.Жільсон, Ж.Марітен, Ю.Бохенський, К.Войтила та ін.). Доцільно окреслити онтологічні, гносеологічні та соціально-філософські мотиви неотомізму.

Дати загальну характеристику російської релігійної філософії. Розкрити сутність ідей всеєдності В.Соловйова, інтуїтивістського персоналізму М.Лосського, ідеї метафізики П.Флоренського, філософії християнського реалізму С.Франка та представників київської екзистенційно-філософської школи.

Тема 9. Філософська думка в Україні

1. Система дохристиянських протофілософських уявлень.
2. Специфіка світогляду Київської Русі, його морально-теологічний синкретизм.
3. Історія української філософії як віддзеркалення націєтворчих процесів.

Основні поняття і категорії: українська філософія, філософія людини, „сродна праця”, філософія братських шкіл, „філософія серця”.

Література

Волинка Г.І., Гусев В.І., Мозгова Н.Г. Історія філософії в її зв'язку з освітою: Підручник. За ред. Г.І.Волинка.– К., 2006.– Розділ 9, 12.

Горський В. Історія української філософії.– К., 1996.

ЕНП «ЕНМК з дисципліни «Філософія».– Луцьк: ЦТДН ЛНТУ, 2012.

Історія філософії. Словник / За заг. ред. В.І. Ярошовця.– К.: Знання України, 2012.

Історія філософії України. Підручник / Тарасенко М.Ф., Русин М.Ю., Бичко І.В. та ін.– К., 1994.

Киричок О. Б. Філософія: підручник.– Полтава: РВВ ПДАА, 2010.

Петрушенко В.Л. філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів закладів освіти III – IV рівнів акредитації. 2-е видання, виправлене і доповнене.– К.: „Каравела”; Львів: „Новий світ – 2000”, 2002.– Тема 10.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії:

філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене і доповнене.– К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006.– Модуль І. Змістовий модуль 4.

Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д., Чекаль Л.А. Філософія: посібник для студентів вищих навчальних закладів.– К., 2001.– Розд. 2.7.

Сидоренко О.П. та ін. (ред.). Філософія: підручник / Сидоренко О.П., Корлюк С.С., Філянін М.С. та ін.– 2-ге вид., переробл. і допов.– К.: Знання, 2010.– Розділ 4.

Ситник О. І., Сичевська-Возняк О. М. ЕНП з дисципліни «Філософія» (філософія, релігієзнавство, логіка, етика, естетика) для студентів напрямів підготовки 6.030504 – економіка підприємства, денна форма навчання.

Сичевська-Возняк О. М. Методично-дидактичний посібник практичних занять до курсу «Філософія» для студентів усіх напрямів денної форми навчання / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Сичевська-Возняк О. М. Філософія. Навчальний посібник / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Філософія: навч. посіб. / Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.; за ред. І.Ф. Надольного. – 7-ме вид., стер. – К.: Вікар, 2010.– Тема 4.

Філософія: Навчальний посібник / В. С. Пазенок .– К. : Академвидав, 2008 .– Р. 2.

Філософія: підруч. / А.К. Бичко, І.В. Бичко, В.Г. Табачковський, В.І. Ярошовець.– К.: ЦУЛ, 2010.– Частина IV.

Щерба С. П. Філософія: підручник / С. П. Щерба, О. А. Заглада.– 5-е вид.– К.: Кондор, 2011.– Тема 7.

Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні.– К.: Вид-во „Орій” при УКСП „Кобза”, 1992.

Ярошовець В. Історія філософії: Підручник / В. Ярошовець, І. Бичко, В. Бугров та ін.; за ред. В. Ярошовця.– К.: Центр учбової літератури, 2010.– Р. 9.

Методичні рекомендації

Перше питання передбачає чітке визначення українського світоглядного менталітету та об'єктивних передумов становлення давньослов'янської міфології, філософії віри, надії, любові і свободи („Велесова книга”) як витоків філософської думки. Варто торкнутися таких особливостей передфілософських уявлень давніх русичів, як мотив космогонічного агону-змагання, космогонічної офіри та „золотої середини”. Необхідно зосередити увагу на антеїзмі та

індивідуалізмі світоглядно-ментального рівня, на його екзистенційній і кордоцентричній спрямованості, плюралістичному характері.

Розкрити роль християнства у становленні та розвитку філософських ідей у Київській Русі, назвати перекладні та оригінальні джерела філософської думки цього періоду. Розкрити характерні риси та особливості філософської культури Київської Русі, серед яких – переважання духовно-практичної форми освоєння дійсності, домінування патріотичних ідей єдності всіх руських земель, зміцнення і централізації держави для відсічі іноземним загарбникам, необхідність розвитку культури і освіти етична проблематика, питання мудрості як „життя в істині”. Вказати на відмінність розуміння ролі та значення філософії у Київській Русі від західноєвропейської традиції, виділити її не лише теоретичний, а й практичний зміст.

Охарактеризувати твори, що з'явилися у цей період: „Повість временних літ”, „Слово о полку Ігоревім”, „Слово про закон і благодать” Іларіона, „Слово” Кирила Туровського, „Моління” Данила Заточника, „Киево-Печерський патерик”, „Повчання дітям” Володимира Мономаха та ін.

Варто більше уваги приділити філософським узагальненням соціально-економічних зрушень в кінці XIX – на початку XX ст., оскільки це був час не лише кризи класичного новоєвропейського, раціоналістичного типу мислення, але й своєрідного філософського передчуття докорінних зрушень у громадському, соціально-економічному, духовному житті народів Європи. Вершиною зусиль по реалізації цього завдання стала ідея України як незалежної держави. Яскравими представниками її були М.Грушевський, В.Вернадський, Б.Кістяківський, В.Винниченко, Д.Чижевський. Тому при висвітленні даного питання слід зосередитися на державницькій позиції, стверженні необхідності незалежної української держави. Необхідно з'ясувати суть етики конкордизму В.Винниченка. Аналізуючи сутність національної філософії Д.Чижевського, слід звернутися тлумачення ним „раціоналістичного” і „романтичного” підходів до проблеми націй. Проаналізувати зміст ідей інтегрального націоналізму, представленого Д.Донцовим та М.Міхновським. Висвітлити погляди В.Липинського стосовно розв'язання соціально-політичних проблем, зокрема національного визволення та створення власної держави, національної еліти в державотворчих процесах, зв'язків людини із землею.

Змістовий модуль II.

Тема 10. Буття та свідомість як предмет філософського осмислення

1. Буття, суще, світ як категорії філософії.
2. Співвідношення „людина – світ” як філософська проблема.
3. Поняття матерії та руху в історії філософської думки.
4. Просторово-часові закономірності світу. Особливості біологічного та соціального простору і часу.
5. Взаємозв'язок буття і духу, матеріального та ідеального, матерії і розуму в історії філософії.
6. Свідомість як пізнавальне та духовно-практичне відношення до дійсності.
7. Індивідуальна і суспільна свідомість.
8. Самосвідомість і несвідоме: проблема взаємозв'язку.
9. Форми суспільної свідомості.

Основні поняття і категорії: онтологія, буття, небуття, суще, несуще, форми буття, матерія, рух, розвиток, простір, час, матеріальні системи, системність, самоорганізація матерії, соціальний простір, соціальний час, соціальний рух, свідомість, рефлексія, індивідуальна свідомість, несвідоме, підсвідомість, потреби, мотиви, інтереси, суспільна свідомість, суспільна психологія, ідеологія.

Література

Введение в философию: В 2-х ч / Под ред. И.Т.Фролова.– М., 1989.– Ч. 2.– Гл. V, VI, XI.

Горак Г.І. Філософія: Курс лекцій.– К., 1997.– Розд. V, VI, VII, VIII, IX.

ЕНП «ЕНМК з дисципліни «Філософія».– Луцьк: ЦТДН ЛНТУ, 2012.

Киричок О. Б. Філософія: підручник.– Полтава: РВВ ПДАА, 2010.

Нестеренко В.Г. Вступ до філософії: онтологія людини. Навч. посібник.– К., 1995.– Розділ 3, 5.

Петрушенко В.Л. філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів закладів освіти III – IV рівнів акредитації. 2-е видання, виправлене і доповнене.– К.: „Каравела”; Львів: „Новий світ – 2000”, 2002.– Тема 11, 12.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене і доповнене.– К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006.– Модуль II. Змістовий модуль 5, 6.

Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д., Чекаль Л.А.

Філософія: посібник для студентів вищих навчальних закладів.– К., 2001.– Розд. 3.1, 3.3.

Сидоренко О.П. та ін. (ред.). Філософія: підручник / Сидоренко О.П., Корлюк С.С., Філянін М.С. та ін.– 2-ге вид., переробл. і допов.– К.: Знання, 2010.– Розділ 5.

Ситник О. І., Сичевська-Возняк О. М. ЕНП з дисципліни «Філософія» (філософія, релігієзнавство, логіка, етика, естетика) для студентів напрямів підготовки 6.030504 – економіка підприємства, денна форма навчання.

Сичевська-Возняк О. М. Методично-дидактичний посібник практичних занять до курсу «Філософія» для студентів усіх напрямків денної форми навчання / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Сичевська-Возняк О. М. Філософія. Навчальний посібник / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Філософія: навч. посіб. / Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.; за ред. І.Ф. Надольного. – 7-ме вид., стер. – К.: Вікар, 2010.– Тема 5, 6, 18.

Філософія: Навчальний посібник / В. С. Пазенок .– К. : Академвидав, 2008 .– Р. 2.2, 2.3.

Щерба С. П. Філософія: підручник / С. П. Щерба, О. А. Заглада.– 5-е вид.– К.: Кондор, 2011.– Тема 10, 11, 13.

Методичні рекомендації

Чітко визначити зміст онтології як вчення про суще та коло її основних проблем. Розкрити зміст основних понять онтології, а саме поняття „буття”, „світ”, „сутність”, „дійсність”, „суще”. Показати становлення поняття „буття”, його розуміння в історії філософії, починаючи від філософських систем Стародавнього світу і завершуючи сучасністю.

З'ясувати зміст поняття „світ”, його складові, особливості розуміння його у різні історичні епохи, на різних стадіях розвитку людства. Показати, як у процесі становлення і розвитку людини відбувалася зміна уявлень про світ, який постає не лише як об'єктивна дійсність, а й виступає єдністю природної та суспільної дійсності. Виділити два аспекти відношення „людина – світ”: світ як основа виникнення та існування людини та виявлення соціально-діяльної сутності людини у різноманітних формах її життєдіяльності.

Дати визначення категорії „матерія”, показати відмінність між категоріями „буття” та „матерія”. Пояснити зміст онтологічних та гносеологічних складових матерії.

Охарактеризувати рух як спосіб існування матерії, дати характеристику форм руху матерії.

Дати визначення простору і часу як форм існування матерії, назвати їх спільні та відмінні ознаки та специфічні властивості, вказати на концептуальні підходи до розуміння простору і часу. Показати специфіку біологічного та соціального простору і часу.

Показати взаємозв'язок матеріального та духовного початків, моністичний та дуалістичний підходи в історії розвитку філософської думки.

Дати визначення свідомості, зосередити увагу на її соціокультурній суті. Необхідно проаналізувати роль праці і мови у формуванні свідомості людини, роль знакових систем як носіїв ідеального (свідомості). Показати, що свідомість має складний комплекс передумов виникнення і розвитку, серед яких: біологічні, суспільно-історичні та індивідуальні.

З'ясувати особливості індивідуальної та суспільної свідомості. Висвітлити структуру індивідуальної свідомості, дати визначення понять самосвідомості та рефлексії. Дати визначення поняття суспільної свідомості та показати єдність індивідуальної та суспільної свідомості.

Назвати основні форми суспільної свідомості, якими є політична, правова, моральна, естетична, релігійна, економічна, історична, філософська, наукова та ін. Показати особливості кожної із цих форм, розкрити їх значення у суспільному бутті, у регуляції та контролі суспільних процесів. Висвітлити взаємодію між формами суспільної свідомості.

Важливо відмітити такі рівні свідомості, як підсвідомість та несвідоме, їх значення у психічних процесах людини.

Тема 11. Діалектика та її альтернативи

1. Діалектика як теорія розвитку. Специфіка діалектичного методу.
2. Поняття метафізики як методу пізнання.
3. Поняття закону, класифікація законів.
4. Закони діалектики та їх єдність.
5. Принципи та категорії діалектики: порівняльний аналіз.

Основні поняття і категорії: діалектика, метафізика, закон, категорії, принцип, зв'язок та розвиток, єдність, боротьба, тотожність, суперечність, протилежність, заперечення, детермінізм, кількість, якість, міра, стрибок, еволюція, революція, явище і сутність, причина і наслідок, випадковість і необхідність, можливість і дійсність.

Література

Введение в философию: В 2-х ч / Под ред. И.Т.Фролова.– М.,

1989.– Ч. 2.– Гл. VII.

ЕНП «ЕНМК з дисципліни «Філософія».– Луцьк: ЦТДН ЛНТУ, 2012.

Киричок О. Б. Філософія: підручник.– Полтава: РВВ ПДАА, 2010.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене і доповнене.– К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006.– Модуль II. Змістовий модуль 7.

Сидоренко О.П. та ін. (ред.). Філософія: підручник / Сидоренко О.П., Корлюк С.С., Філянін М.С. та ін.– 2-ге вид., переробл. і допов.– К.: Знання, 2010.– Розділ 5.

Ситник О. І., Сичевська-Возняк О. М. ЕНП з дисципліни «Філософія» (філософія, релігієзнавство, логіка, етика, естетика) для студентів напрямів підготовки 6.030504 – економіка підприємства, денна форма навчання.

Сичевська-Возняк О. М. Методично-дидактичний посібник практичних занять до курсу «Філософія» для студентів усіх напрямів денної форми навчання / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Сичевська-Возняк О. М. Філософія. Навчальний посібник / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Філософія: навч. посіб. / Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.; за ред. І.Ф. Надольного. – 7-ме вид., стер. – К.: Вікар, 2010.– Тема 7.

Філософія: Навчальний посібник / В. С. Пазенок .– К. : Академвидав, 2008 .– Р. 2.5.

Щерба С. П. Філософія: підручник / С. П. Щерба, О. А. Заглада.– 5-е вид.– К.: Кондор, 2011.– Тема 14 -16.

Методичні рекомендації

Дати визначення діалектики як вчення про всебічні зв'язки та розвиток. Слід встановити межі поняття розвитку, розкрити такі фундаментальні поняття діалектики як зв'язок, взаємодія та відношення.

Охарактеризувати метафізику та тлумачення нею розвитку. Показати відмінності між діалектичним та метафізичним методом.

Дати визначення поняття закону у його філософському розумінні. Необхідно дати характеристику ознак закону, виділити три групи законів відносно меж їх поширення в дійсності: окремі, особливі та універсальні закони. Доцільно вказати й на іншу класифікацію законів, а саме, на їх розподіл на закони природи і суспільства, закони розвитку та функціонування, генетичні та інтегральні, динамічні та статистичні.

З'ясувати сутність законів діалектики: закону єдності і боротьби

протилежностей, взаємного переходу кількісних і якісних змін, закону заперечення заперечення. Проілюструвати дію законів діалектики прикладами їх прояву в природі, суспільстві, мисленні.

Висвітлити сутність принципів та категорій діалектики. Назвати фундаментальні принципи діалектики (принцип всезагального зв'язку, принцип розвитку, принцип історизму, принцип причинності та об'єктивної ціледоцільності, принцип системності, принцип детермінізму тощо) та розкрити їх сутнісний зміст.

Характеризуючи категорії діалектики, слід зупинитись на наступних: сутність і явище; одиничне, особливе і загальне; необхідність і випадковість; причина і наслідок; можливість і дійсність; частина і ціле; зміст і форма; кількість, якість і міра; суперечність і гармонія; заперечення, спадковість і новація; структура і елемент.

Тема 12. Епістемологія. Сутність і структура пізнавального процесу

1. Пізнання як специфічна форма відношення людини до світу. Поняття пізнавального процесу та його типологія.

2. Єдність чуттєвого та раціонального, логіки та інтуїції у пізнанні.

3. Абсолютні та відносні характеристики істини. Аксиологічні проблеми істини.

Основні поняття і категорії: епістемологія, гносеологія, пізнання, знання, агностицизм, чуттєвість, відчуття, сприймання, уявлення, мислення, поняття, судження, умовивід, категорія, інтуїція, розуміння, пояснення, істина, проблема, гіпотеза, метод, ідея, концепція, теорія.

Література

Введение в философию: В 2-х ч / Под ред. И.Т.Фролова.– М., 1989.– Ч. 2.– Гл. XII, XIII.

Горак Г.І. Філософія: Курс лекцій.– К., 1997.– Розд. V.

ЕНП «ЕНМК з дисципліни «Філософія».– Луцьк: ЦТДН ЛНТУ, 2012.

Киричок О. Б. Філософія: підручник.– Полтава: РВВ ПДАА, 2010.

Петрушенко В.Л. філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів закладів освіти III – IV рівнів акредитації. 2-е видання, виправлене і доповнене.– К.: „Каравела”; Львів: „Новий світ – 2000”, 2002.– Тема 15, 16.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний

посібник. Видання друге, перероблене і доповнене.– К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006.– Модуль III. Змістовий модуль 8, 10.

Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д., Чекаль Л.А. Філософія: посібник для студентів вищих навчальних закладів.– К., 2001.– Розд. 3.2.

Сидоренко О.П. та ін. (ред.). Філософія: підручник / Сидоренко О.П., Корлюк С.С., Філянін М.С. та ін.– 2-ге вид., переробл. і допов.– К.: Знання, 2010.– Розділ 6.

Ситник О. І., Сичевська-Возняк О. М. ЕНП з дисципліни «Філософія» (філософія, релігієзнавство, логіка, етика, естетика) для студентів напрямів підготовки 6.030504 – економіка підприємства, денна форма навчання.

Сичевська-Возняк О. М. Методично-дидактичний посібник практичних занять до курсу «Філософія» для студентів усіх напрямків денної форми навчання / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Сичевська-Возняк О. М. Філософія. Навчальний посібник / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Філософія: навч. посіб. / Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.; за ред. І.Ф. Надольного. – 7-ме вид., стер. – К.: Вікар, 2010.– Тема 8 – 10.

Філософія: Навчальний посібник / В. С. Пазенок .– К. : Академвидав, 2008 .– Р. 2.4.

Щерба С. П. Філософія: підручник / С. П. Щерба, О. А. Заглада.– 5-е вид.– К.: Кондор, 2011.– Тема 17-18, 28.

Методичні рекомендації

Дати визначення понять „пізнання” та „знання”. Показати зв’язок пізнавальної діяльності з рівнем суспільно-історичного розвитку людства та з практикою, виділити знання як продукт суспільно-трудової і розумової діяльності людей, що ідеально відтворюються у мовній формі об’єктивно-закономірних зв’язків практично перетвореного об’єктивного світу. Охарактеризувати види пізнання: життєво-досвідне, наукове, мистецьке, релігійно-містичне, екстрасенсорне.

Проаналізувати особливості процесу пізнання на чуттєвому та раціональному рівнях. Означити форми чуттєвого відображення дійсності, дати визначення таких понять як відчуття, сприймання та уявлення. Окреслити форми раціонального, абстрактно-логічного пізнання, висвітливши його компоненти: мислення, поняття, судження, умовивід, категорії, розуміння, пояснення. Приділити увагу проблемі інтуїції у пізнавальному процесі, зосередити увагу на таких її інтуїції

як безпосередність, несподіваність, неусвідомленість шляхів одержання нового знання.

Дати визначення поняття „істина”, вказати на специфіку сучасного розуміння істини. Окрім цього, слід розглянути поняття „об’єктивна істина”, „абсолютна істина”, „відносна істина”, „конкретність істини” у їх діалектичному взаємозв’язку.

Вказати на особливості наукового пізнання та його відмінності від стихійно-емпіричного. Охарактеризувати емпіричний та теоретичний рівні наукового пізнання, з’ясувати суть таких форм наукового пізнання як проблема, ідея, гіпотеза, концепція, теорія, закон. Назвати основні методи наукового пізнання та розкрити їх специфіку. Слід зазначити, що існують специфічні методи, які застосовуються на емпіричному рівні пізнання (спостереження, експеримент, вимірювання) і методи, властиві рівню теоретичному (аксіоматичний, гіпотетико-дедуктивний, метод сходження від абстрактного до конкретного, єдності логічного та історичного). Заслужують на увагу загальнонаукові методи пізнання, які використовуються на обох рівнях: аналіз і синтез, індукція і дедукція, абстрагування, узагальнення, аналогія, моделювання, ідеалізація.

Тема 13. Методологічні проблеми наукового пізнання

Філософські дискусії про засади і структуру наукового дослідження. Основні процедури наукової діяльності (спостереження, вимірювання, збір даних, опис, експеримент, пояснення тощо).

Поняття предмета, засобів і методів дослідження. Класифікація спеціальних і наукових методів.

Зв’язок гносеологічного, соціального, онтологічного, антропологічного, аксіологічного, методологічного і психологічного аспектів наукового пошуку.

Основні поняття і категорії: епістемологія, гносеологія, пізнання, знання, проблема, проблемна ситуація, гіпотеза, гіпотетико-дедуктивний метод, індукція, дедукція, аналіз, синтез, моделювання, екстраполяція, ідея, концепція, теорія.

Література

Введение в философию: В 2-х ч / Под ред. И.Т.Фролова.– М., 1989.– Ч. 2.– Гл. XII, XIII.

Горак Г.І. Філософія: Курс лекцій.– К., 1997.– Розд. V.

ЕНП «ЕНМК з дисципліни «Філософія».– Луцьк: ЦТДН ЛНТУ, 2012.

Киричок О. Б. Філософія: підручник.– Полтава: РВВ ПДАА,

2010.

Петрушенко В.Л. філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів закладів освіти III – IV рівнів акредитації. 2-е видання, виправлене і доповнене.– К.: „Каравела”; Львів: „Новий світ – 2000”, 2002.– Тема 15, 16.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене і доповнене.– К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006.– Модуль III. Змістовий модуль 8, 10.

Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д., Чекаль Л.А. Філософія: посібник для студентів вищих навчальних закладів.– К., 2001.– Розд. 3.2.

Сидоренко О.П. та ін. (ред.). Філософія: підручник / Сидоренко О.П., Корлюк С.С., Філянін М.С. та ін.– 2-ге вид., переробл. і допов.– К.: Знання, 2010.– Розділ 6.

Ситник О. І., Сичевська-Возняк О. М. ЕНП з дисципліни «Філософія» (філософія, релігієзнавство, логіка, етика, естетика) для студентів напрямів підготовки 6.030504 – економіка підприємства, денна форма навчання.

Сичевська-Возняк О. М. Методично-дидактичний посібник практичних занять до курсу «Філософія» для студентів усіх напрямків денної форми навчання / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Сичевська-Возняк О. М. Філософія. Навчальний посібник / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Філософія: навч. посіб. / Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.; за ред. І.Ф. Надольного. – 7-ме вид., стер. – К.: Вікар, 2010.– Тема 8 – 10.

Філософія: Навчальний посібник / В. С. Пазенок .– К. : Академвидав, 2008 .– Р. 2.4.

Щерба С. П. Філософія: підручник / С. П. Щерба, О. А. Заглада.– 5-е вид.– К.: Кондор, 2011.– Тема 17-18, 28.

Методичні рекомендації

Дати загальну характеристику пізнання як духовно-практичної діяльності, визначення суб'єкта та об'єкта пізнання. Необхідно показати специфіку пізнання на стихійно-емпіричному, буденному рівні, та на науковому, зосередивши увагу на їх специфічних ознаках.

Слід дати характеристику донаукового стихійно-емпіричного пізнання, відмітною рисою якого є відсутність постановки будь-яких пізнавальних завдань, не пов'язаних безпосередньо із потребами практики. Також воно не має своїх специфічних методів та

спеціальних засобів. Об'єктом стихійно-емпіричного пізнання є різноманітні явища, з якими пов'язана людина в процесі життєдіяльності. Об'єкт же наукового пізнання не завжди збігається безпосередньо із об'єктами виробничої діяльності чи практики в цілому. Здійснюється воно спеціально підготовленими групами людей, які мають відповідний рівень знань, навичок, світоглядні та методологічні установки. Наукове пізнання має особливі методи, засоби та цілі.

Далі наголосити на особливостях саме наукового пізнання, визначенні його суттєвих характеристик. Слід звернути увагу, що наукове пізнання виникає лише на певному етапі історичного розвитку людства, а його виникнення пов'язане із суспільним розподілом праці, виділення розумової праці у окрему (від фізичної) форму діяльності, перетворення її у відносно самостійну сферу.

Дати визначення понять «метод» та «методологія». Слід звернути увагу на класифікацію методів: загальні (такі, що застосовуються не тільки в науці, а й в інших сферах людської життєдіяльності), загальнонаукові (використовуються в усіх сферах науки) і конкретно-наукові (специфічні методи, придатні для окремих розділів науки та наукових дисциплін). Згідно іншої класифікації, виділяють методи евристичні та алгоритмічні, кількісні та якісні, експериментальні та теоретичні. Близьким до останнього є поділ наукових методів на емпіричні та теоретичні. До емпіричних методів у такому випадку відносять: спостереження, опис, вимірювання, експеримент. До теоретичних – формалізація, аксіоматизація, гіпотетико-дедуктивний метод.

Дати характеристику гносеологічного, соціального, онтологічного, антропологічного, аксіологічного, методологічного і психологічного аспектів наукового пошуку, показати їх зв'язок в процесі наукового дослідження.

Тема 14. Людина, суспільство та природа: основи філософського аналізу

1. Людина як предмет філософського аналізу. Філософські аспекти антропосоціогенезу. Єдність природного і соціального в людині.

2. Зміст та співвідношення понять „людина”. „індивід”, „індивідуальність”, „особистість”.

3. Структура особистості: потреби, інтереси, норми, цінності, життєва позиція. Проблема свободи особистості в сучасній філософії.

4. Суспільне буття та суспільна свідомість як субстанція людського існування. Духовність як засіб і сенс життєдіяльності людини.

5. Філософське розуміння суспільства та його специфіка. Поняття суспільства, людства, культури, ноосфери: порівняльний аналіз.

6. Суспільство і природа: проблеми взаємозв'язку. Філософський аналіз глобальних проблем сучасності.

7. Науково-технічна революція та її соціальні наслідки.

Основні поняття і категорії: онтологія людини, філософська антропологія, антропосоціогенез, біологічний, соціальний, психологічний фактори існування людини, діяльність людини, індивід, індивідуальність, особистість, сенс життя, смерть, безсмертя, виховання, соціалізація, потреби, інтереси, норми, цінності, суспільство, суспільне буття, діяльність, суспільне виробництво, продуктивні сили, виробничі відносини, сфери життя суспільства, суспільний розвиток, науково-технічний прогрес, науково-технічна революція, соціальна структура суспільства, соціальна стратифікація, соціальна мобільність, духовні цінності, потреби, відносини, природа, географічне середовище, геополітика, біосфера, ноосфера, глобальні проблеми, народонаселення, демографія, демографічна система, демографічний вибух, демографічна криза, екологія, коеволуція.

Література

Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія. Курс лекцій.– К.: Вид-во „Генеца”, 1996.

Горак Г.І. Філософія: Курс лекцій.– К., 1997.– Розд. II, III, IV.

ЕНП «ЕНМК з дисципліни «Філософія».– Луцьк: ЦТДН ЛНТУ, 2012.

Киричок О. Б. Філософія: підручник.– Полтава: РВВ ПДАА, 2010.

Нестеренко В.Г. Вступ до філософії: онтологія людини. Навч. посібник.– К., 1995.– Розділ 4, 6, 7.

Сидоренко О.П. та ін. (ред.). Філософія: підручник / Сидоренко О.П., Корлюк С.С., Філянін М.С. та ін.– 2-ге вид., переробл. і допов.– К.: Знання, 2010.– Розділ 7.

Петрушенко В.Л. філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів закладів освіти III – IV рівнів акредитації. 2-е видання, виправлене і доповнене.– К.: „Каравела”; Львів: „Новий світ – 2000”, 2002.– Тема 13, 14, 18.

Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене і доповнене.– К.: Центр

навчальної літератури, Інкос, 2006.– Модуль IV. Змістовий модуль 11, 12.

Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д., Чекаль Л.А. Філософія: посібник для студентів вищих навчальних закладів.– К., 2001.– Розд. 4.1, 5.1.

Ситник О. І., Сичевська-Возняк О. М. ЕНП з дисципліни «Філософія» (філософія, релігієзнавство, логіка, етика, естетика) для студентів напрямів підготовки 6.030504 – економіка підприємства, денна форма навчання.

Сичевська-Возняк О. М. Методично-дидактичний посібник практичних занять до курсу «Філософія» для студентів усіх напрямків денної форми навчання / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Сичевська-Возняк О. М. Філософія. Навчальний посібник / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Філософія: навч. посіб. / Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.; за ред. І.Ф. Надольного. – 7-ме вид., стер. – К.: Вікар, 2010.– Тема 11, 12, 14, 15, 16, 18, 19.

Філософія: Навчальний посібник / В. С. Пазенок .– К. : Академвидав, 2008 .– Р. 2.6., 2.9, 3.2.

Щерба С. П. Філософія: підручник / С. П. Щерба, О. А. Заглада.– 5-е вид.– К.: Кондор, 2011.– Тема 12, 19-24, 26.

Методичні рекомендації

Охарактеризувати проблему людини, її походження та сутності в історії розвитку філософської думки. Слід звернутися до натуралістичного та ідеалістичного підходів у вирішенні зазначених питань, прослідкувати їх специфіку в різні історичні періоди. Розглянути антропосоціогенез як процес виділення людини з тваринного середовища та її розвиток у процесі колективності. Потрібно вказати на єдність природного, соціального та духовного вимірів людського буття.

Розмежувати поняття „людина”, „індивід”, „індивідуальність”, „особистість” та встановлення їх співвідношення. Слід наголосити на тому, особистість є динамічною, рухливою системою, і в той же час відносно стійкою. Доцільно було би показати, як відбувається становлення особистості під впливом суспільного фактору. Зосередити увагу на таких компонентах структури особистості як потреби, інтереси, норми, цінності, життєва позиція. Звернути увагу на проблему взаємного зв'язку свободи та необхідності в людському житті. Варто охарактеризувати різноманітні підходи у вирішенні даного питання (волюнтаризм, фаталізм, ідеалізм, матеріалізм, екзистенціалізм та ін.).

З'ясувати суть поняття „суспільство” в історії філософії та соціальної філософії. Оскільки термін „суспільство” має декілька значень, варто зупинитися на деяких з них. Слід охарактеризувати натуралістичний та ідеалістичний підходи до розуміння суспільства, вказати на індивідуальний та соціальний виміри цього поняття. Вказати на зв'язок суспільства і природи, детермінацію окремих форм діяльності людини природними факторами.

Розкрити сутність науково-технічної революції, назвати її основні напрямки. Показати значення НТР як вирішального фактору розвитку продуктивних сил. Висвітлити позитивні та негативні соціальні наслідки НТР.

З'ясувати сутність та структуру духовної сфери суспільства. Для цього дати визначення понять „духовне виробництво”, „духовне споживання”, „духовне спілкування”, „духовна культура”, „суспільна свідомість”. Доцільно також виявити складові та функції духовної культури.

Охарактеризувати основні підходи до взаємодії природи і суспільства (натуралістичний, волюнтаристський, сучасний соціоекологічний підхід), розглянути цю взаємодію через принцип історизму. Розкрити сутність ноосферної концепції В.Вернадського, з'ясувавши зміст понять „біосфера” і „ноосфера”. Показати особливості сучасного світу, які слали причиною виникнення та загострення глобальних проблем, вказати на їх особливості. Можна характеризувати глобальні проблеми як такі, що виникають у різних системах („суспільство – суспільство”, „особа – суспільство”, „людина – природа”). Необхідно окреслити можливі шляхи їх розв'язання і подолання.

Слід відзначити сутність екологічної свідомості та екологічної освіти. З'ясувати сутність демографії як вчення про народонаселення. Виокремити і охарактеризувати основні історичні типи відтворення населення (архаїчний, традиційний та сучасний або раціональний), розкрити зміст закону Мальтуса про народонаселення та демографічну проблему.

Тема 15. Філософські проблеми людської історії

1. Філософія історії, її предмет і напрямки. Історія об'єктивна і суб'єктивна: критерії пізнання.

2. Єдність та багатоманітність історії. Поняття цивілізації: історія, тенденції розвитку. Формаційний та цивілізаційний підходи до періодизації історії.

3. Проблема суб'єкта історії. Специфіка діяльності та закономірності співвідношення поколінь.

4. Сутність та критерії суспільного прогресу.

5. Суперечності сучасного світу та моделювання майбутнього.
6. Криза світової цивілізації на межі ХХ – ХХІ ст.: можливі варіанти виходу.

Основні поняття і категорії: історія, філософія історії, періодизація історії, цивілізація, суспільно-економічна формація, соціально-історичні системи, формаційний та цивілізаційний підходи, монадне розуміння історії, прогрес, регрес, сенс історії.

Література

Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія. Курс лекцій.– К.: Вид-во „Генеза”, 1996.

Бойченко І.В., Бойченко М.І. Філософія історії: предмет, напрями, детерміністські та ігрові концепції.– К.: Центр гум. освіти НАН України, 1995.

Горак Г.І. Філософія: Курс лекцій.– К., 1997.– Розд. Х.

ЕНП «ЕНМК з дисципліни «Філософія».– Луцьк: ЦТДН ЛНТУ, 2012.

Киричок О. Б. Філософія: підручник.– Полтава: РВВ ПДАА, 2010.

Петрушенко В.Л. філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів закладів освіти III – IV рівнів акредитації. 2-е видання, виправлене і доповнене.– К.: „Каравела”; Львів: „Новий світ – 2000”, 2002.– Тема 17.

Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д., Чекаль Л.А. Філософія: посібник для студентів вищих навчальних закладів.– К., 2001.– Розд. 5.2.

Ситник О. І., Сичевська-Возняк О. М. ЕНП з дисципліни «Філософія» (філософія, релігієзнавство, логіка, етика, естетика) для студентів напрямів підготовки 6.030504 – економіка підприємства, денна форма навчання.

Сичевська-Возняк О. М. Методично-дидактичний посібник практичних занять до курсу «Філософія» для студентів усіх напрямків денної форми навчання / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Сичевська-Возняк О. М. Філософія. Навчальний посібник / О. М. Сичевська-Возняк.– Луцьк: ЛНТУ, 2010.

Філософія: навч. посіб. / Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.; за ред. І.Ф. Надольного. – 7-ме вид., стер. – К.: Вікар, 2010.– Тема 13.

Філософія: Навчальний посібник / В. С. Пазенок .– К. : Академвидав, 2008 .– Р. 2.7., 2.10.

Щерба С. П. Філософія: підручник / С. П. Щерба, О. А. Заглада.– 5-е вид.– К.: Кондор, 2011.– Тема 25, 27, 30, 31.

Методичні рекомендації

Дати визначення філософії історії, визначити її предмет, основні проблеми, назвати основних представників філософії історії. Варто зупинитися на низці питань, які були розроблені Вольтером, Дж.Віко, Й.Гердером, і стосувалися предмета філософії історії, її спрямованості. Вказати на об'єктивні та суб'єктивні чинники історичного процесу.

Проаналізувати різні концептуальні підходи до історичного розвитку людства. Подати характеристику моделей історичного розвитку (прогресистська, регресистська і циклічна, нелінійна тощо). Розкрити зміст понять „суспільно-економічна формація” та „цивілізація”, з'ясувати особливості цих підходів до розгляду історії. Слід зазначити особливості та недоліки формаційного підходу до розуміння всесвітньої історії, проаналізувати цивілізаційні концепції, зазначити специфічні особливості цивілізаційної теорії.

Слід зупинитись на концепції культурно-історичних типів М.Данилевського, кругообігу локальних цивілізацій О.Шпенглера (вказавши на відмінність понять „культура” та „цивілізація”), теорію „Виклику” та „Відповіді” А.Дж.Тойнбі та ін. У підсумку слід дати визначення сучасного монадологічного розуміння історії.

Визначити, хто постає суб'єктом історичного розвитку. Вказати на роль видатних осіб, соціальних груп, націй у творенні соціально-історичної дійсності.

Дати визначення прогресу, зазначивши, що у ХХ ст. в соціальній філософії та філософії історії з'явилося досить багато теорій, які наголошують чи на суперечливому характері прогресу, чи взагалі заперечують його. Назвати ряд критеріїв прогресу соціальної системи.

Висвітлити проблеми та суперечності сучасного світу, показати необхідність соціального прогнозування та передбачення майбутнього. Окреслити можливі варіанти подолання соціальних криз.

Для нотаток

Для нотаток

Методичне видання

Філософія. Методичні вказівки до виконання самостійної роботи для студентів спеціальності 201 – Агронімія денної форми навчання.

Комп'ютерний набір і верстка: Сільвестрова О.Ю.

Редактор:

Підп. до друку . Формат 60x84/16. Папір офс. Гарн. Таймс.
Ум. друк. арк . Обл.-вид. арк . Тираж прим. Зам.

Редакційно-видавничий відділ
Луцького національного технічного університету
43018 м. Луцьк, вул. Львівська, 75
Друк – РВВ Луцького НТУ

